

Instituttet har nu fortsat udgivelsen med gruppen A II: »Akter og Dokumenter vedr. det politiske forhold til Polen«, hvor man har begyndt med pakke nr. 7 omhandlende tiden 1419–1572. Af de 230 aktstykker er dog kun ét fra 1419, resten er fra tiden efter 1509. De politiske forbindelser mellem Danmark og Polen blev især i 1560-erne særlig intense, hvad der afspejler sig i udgivelsen ved at 185 af pakkens akter tilhører dette årti. Udgiverne har måttet fordele materialet på 2 bind, således at Pars IV omfatter tiden 1563–1572 foruden fælles for begge bind: person- og stednavneregister, kronologisk register samt 60 sider register af de trykte dokumenter (regerne er i forvejen trykt over hvert enkelt brev).

En uheldig konsekvens af arkivets ordningsprincipper viser sig i udgivelsen. Søger man således kilder til et bestemt emne, må man søge i udgivelsen af såvel A I som A II, idet det er noget tilfældigt, hvad der ved arkivets ordning er kommet i de to grupper. Men tilsammen udgør det hidtil udgivne et værdifuldt hjælpemiddel til studiet af Østersøområdet historie, især i de dramatiske år fra 1558–1570.

Et særligt interessant læg i pakken indeholder den polske diplomat Jan Teczyńskis arkiv, der rummer materiale om forhandlingerne mellem Polen og Sverige 1561–63. Årsagen til at Teczyńskis arkiv er havnet i Rigsarkivet har den ene af udgiverne, museumsinspektør Jørgen Steen Jensen, nærmere behandlet i en afhandling (Jan Teczyński's Baltic Voyage (1563)) i instituttets tidsskrift *Antemurale* bd. XIV (Rom 1970).

Der er tale om et meget omhyggeligt udgiverarbejde med fyldige tekstkritiske kommentarer, men de indvendinger af principiell art, som nævntes i anmeldelsen af de tidligere bind, kan fortsat rettes mod de sidst udgivne.

KARL-ERIK FRANSEN

ERIC KERRIDGE: *Agrarian Problems in the Sixteenth Century and After. Historical Problems: Studies and Documents*, ed. by G. R. Elton, vol. 6. London, Allen & Unwin, 1969. xii, 216 s. 35 sh. Paper 22 sh.

Dr. Kerridge, hvis stærkt omtvistede *The Agricultural Revolution* tidligere har været omtalt i tidsskriftet (12. r. V, 1971, s. 240–43), redegør i indledningen til denne bog (s. 17–133) for de grundlæggende led i det 16. århundredes engelske landbrugsorganisation, manor-begrebet, de talrige former for fæste og fæstevilkår, enclosure-processen og dens demografiske rækkevidde. Bogens anden halvdel fremlægger dokumenter fra Bractons *De legibus et consuetudinibus Angliae* til det 17. århundredes juridiske og politiske diskussion af Englands agrarproblemer.

Bogens egentlige berettigelse ligger i den samlede publikation af de mange vigtige akter, et materiale som utvivlsomt vil være velegnet for universitetsundervisningen. Den indledende diskussion af den engelske godsorganisation er derimod ikke blot omstændelig, men også ejendommeligt statisk. Dr. Kerridge vender sig mod R. H. Tawneys 'picture of the career of a relentless and remorseless agrarian capitalism' (fra 1912); Tawney 'tended to see the world past and present in terms of socialist dogma, . . . (which) caused him to lead

whole generations of history students into grievous error'. Kerridge retter flere steder i sin indledning konkret og berettiget kritik mod Tawneys resultater og tolkninger (s. 33, 44, 65f., 75f., 92ff.); det vil naturligvis altid være værdifuldt, at diskussionen genoptages, og Kerridge har jo selv kunnet fremlægge vigtige resultater, ikke mindst i den dygtige undersøgelse af 'the movement of rent 1540-1640' (*The Economic History Review* 2. ser. VI, 1953). Resultaterne inddrages blot ikke i denne sammenhæng, og de vilde iøvrigt formentlig snarere kunne nuancere og modificere end omstyrte Tawneys anklage mod 1500-tallets engelske godsejere for 'jacking up rents'.

E. LADEWIG PETERSEN

Hanserezesse. IV Abteilung (von 1531 bis 1560). II: 1535 Juli bis 1537. Herausgegeben vom Hansischen Geschichtsverein. Bearbeitet von KLAUS FRIEDLAND und GOTTFRIED WENTZ (†). Köln, Wien, Böhlau Verlag, 1970. xiii, 640 s. 168,- DM.

Med det foreliggende bind, udsendt i hundredåret for stiftelsen af *Hansischer Geschichtsverein*, har vi formentlig set afslutningen af *Hanserezesse*, foreningens mest markante kildepublikation – som ved stiftelsen blev overtaget fra det bayerske videnskabsakademi og nu omfatter 26 bind. Ifølge foreningens forord til dette bind vil mange vanskeligheder træde hindrende i vejen for fuldførelsen af fjerde afdeling efter den oprindelige plan (indtil Odensetraktaten 1560). Foruden de økonomiske problemer, der i krigs- og krisetiden særlig har hæmmet dette og det foregående binds fremkomst, er det dels de store tab som den sidste verdenskrig har påført materialet til hansaens historie ikke mindst i det 16. århundrede, dels problemerne med at fortsætte udgivelsen efter de kendte principper for en tidsperiode, hvor disse kun i begrænset omfang svarer til virkeligheden. Hanseforbundet er i disse år stærkt og direkte engageret i de fyrstepolitiske forviklinger, og det virker akavet at gruppere kilderne omkring hansedagenes mødebeslutninger (recesser, af *recedere*, dvs. de aftaler, hvormed parterne skiltes); hvad der på denne måde bliver »Vorakten« eller »Beilagen« har udgiverne ret i at betegne som ofte mere betydningsfuldt end både *reces* og »Berichte der Ratssendeboten«.

Med disse begreber er nævnt de vigtigste kategorier, hvori kildematerialet for den hele række af *Hanserezesse* er indplaceret, og som har gjort denne udgave forbilledlig i retning af præliminær bearbejdelse af stoffet til lettelse for forskningen. Det må erkendes, at dette system for at kunne være så frugtbart har hvilet på en almindeligt akcepteret opfattelse af, hvad dette hanseforbund var og hvorledes dets institutioner fungerede. Uden et mindstemål af fælles begreb herom – som kunne håbe på aksept i den verden der skulle benytte udgaven – havde det ikke været muligt således at bygge den op på de universelle og regionale hansedage. Selve publikationen har sikkert banet vej for en erkendelse af, at hansedagene fungerede forskelligt til forskellig tid, men systemets udførelse i praksis har tilladt fleksibilitet og medført langt større fordele end ulemper. Udgaven er en guldgrube også for andre forskningsformål i den ældre historie end hansestædernes politik og økonomi.

At systemet ikke længere slår til – eller rettere, at dets konsekvens ville være